

МЕҲНАТ РЕСУРСЛАРИНИ ТАҚСИМЛАШ ХУДУДЛАРНИНГ
БАРКАРОР ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИДАГИ
РОЛИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ

Сидиқов Акмалжон Бахтиёрович,
Глобал менеджмент йўналиши тингловчиси,
Суюнов Дилмурод Холмуродович,
Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби,
иқтисод фанлари доктори профессор,

Аннотация. Мақолада Меҳнат ресурслари билан таъминланганлик, ифодаловчи кўрсаткичлар деганда, ҳар бир хўжалик юритувчи субъектнинг (корхона, фирма кабиларнинг) меҳнат зарур бўлган қисмлари кесимида меҳнат ресурслари билан етарли даражада таъминланганлик даражаси, рақамларда ифодаланган миқдори меҳнат ресурслари билан таъминланганлик, фойдаланиш механизмлари ёритилган.

Таянч сўзлар: Меҳнат ресурслари, меҳнат ресурсларининг сизими, соф фойданинг меҳнатлилиги, меҳнат ресурслари рентабеллиги.

Annotation. The article refers to the provision of labor resources, expressive indicators, labor in the cross section of the labor required parts of each economic entity (such as an enterprise, a firm) level of adequate supply with resources, the amount expressed in the numbers is the supply of labor resources, the mechanisms of use are illuminated.

Keywords: labor resources, capacity of labor resources, net productivity of profit, profitability of labor resources.

Корхоналарда меҳнат ресурсларини ифодаловчи кўрсаткичлар хусусида иқтисодий таҳлилга оид адабиётларда турфа фикрлар билдирилган. Булар жумласига Абдукаримов И.Т., Пардаев М.Қ, Шоалимов А.Х., Пардаев И.Р., Исроилов Ж.И., Исроилов Б.И. кабиларни[1] киритиш мумкин. Сўнгра мазкур масала бўйича Исаев Р.А., Ҳасанов Б.А., Алиқулов А.И.лар пахта тозалаш корхоналари хусусиятларини инобатга олган ҳолдатадқиқот олиб борилган ва ушбу соҳанинг хўжалик фаолияти таҳлили номли ўқув қўлланмада шу кўрсаткичларни қўллаш мумкинлигини таъкидлаган.

Юқорида келтирилган олимлар асарларида кўрсатилишича, меҳнат ресурсларини ифодаловчи барча кўрсаткичлар уч гуруҳга бўлинади.

Буларга:

- меҳнат ресурслари ҳолатини ифодаловчи кўрсаткичлар;
- меҳнат ресурслари билан таъминланганликни ифодаловчи кўрсаткичлар;
- меҳнат ресурслари самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Биз ҳам тадқиқотларимиз учун ушбу гуруҳ кўрсаткичлар таснифини назарий ва

методологик асос сифатида қабул қиламиз. Чунки уларнинг ҳар бири ўзига хос бўлиб, бир қанча кўрсаткичларни ўз ичига олади. Бу кўрсаткичларнинг сони, таркиби ва мазмуни соҳа ва тармоқларга қараб бир қанча ўзига хос хусусиятларга эга бўлади. Юқоридаги кўрсаткичлардан, бири меҳнат ресурслари билан таъминланганликни ифодаловчи кўрсаткичлардир. Ушбу кўрсаткичлар тизimini ишлаб чиқиш учун унинг назарий масалаларига, хусусан таърифига аҳамият бериш лозим. Бу масалани ёритишда шуни инобатга олиш лозимки, барча таҳлилга оид адабиётларда турли кўрсаткичлар таҳлил қилинган, аммо уларнинг таърифи ҳаммасида ҳам берилмаган. Бу борадаги фикрни М.Қ.Пардаевнинг тадқиқотларида учратдик. Унда иқтисодий кўрсаткичларга таъриф қуйидагича берилган. “Иқтисодий кўрсаткич деганда, жамиятда ва унинг ҳар бир бўғинида (хўжалик юритувчи субъектда) содир бўлган, бўлаётган ва бўладиган ижтимоий-иқтисодий жараёнларни рақамларда ифода этувчи маълум категориянинг номи билан аталувчи тушунчага айтилади” таъкидланган. Биз ҳам ушбу таърифни назарий жиҳатдан асос қилиб олдик ва ундан меҳнат ресурсларини ифодаловчи кўрсаткичлар таърифини ишлаб чиқишга ҳаракат қилдик. Хуллас, мазкур тушунчага қуйидагича таъриф беришни мақсадга мувофиқ, деб топдик. Меҳнат ресурсларини ифодаловчи кўрсаткичлар деганда, ҳар бир хўжалик юритувчи субъектда (корхона, фирма кабиларда) содир бўлган, бўлаётган ва бўладиган меҳнат ресурслари билан боғлиқ фаолиятнинг номи билан аталадиган варақамларда ифодаланадиган тушунчага айтилади. Масалан, корхонада банд бўлган ходимларга тўланадиган иш ҳақи, харажат нуқтаи назаридан, меҳнатга тўланадиган ҳақ ёки меҳнат харажатлари деб юритилади.

Ходимлар томонидан ўртача ишлаб чиқарилган маҳсулот – меҳнат унумдорлиги, деб юритилади ва ҳ.к. Юқоридаги таърифга мувофиқ, меҳнат ресурслари билан таъминланганликни ифодаловчи кўрсаткичларнинг ҳам таърифини ишлаб чиқиш мумкин. Бунда ҳам ҳар бир хўжалик юритувчи субъектнинг (корхона, фирма кабиларнинг) фаолиятида содир бўлган, бўлаётган ва бўладиган меҳнат ресурслари билан таъминланганликни ифодаловчи кўрсаткичлар инобатга олинади. Агар ушбу нуқтаи назардан қарайдиган бўлсак, меҳнат ресурслари билан таъминланганликни кўрсатувчи фаолиятнинг номи билан аталадиган ва рақамларда ифодаланадиган тушунчадан келиб чиқилади. Ушбу қараш қуйидагича таърифни беришни тақозо қилади. Меҳнат ресурслари билан таъминланганликни ифодаловчи кўрсаткичлар деганда, ҳар бир хўжалик юритувчи субъектнинг (корхона, фирма кабиларнинг) меҳнат зарур бўлган қисмлари кесимида меҳнат ресурслари билан етарли даражада таъминланганлик даражасининг

рақамларда ифодаланган миқдори тушунилади. Агар ушбу таърифдан келиб чиқиладиган бўлса, меҳнат ресурслари билан таъминланганликни ифодалаш учун кўрсаткичлар тизимидан фойдаланилади. Чунки ушбу мураккаб ва кенг қамровли жараёни битта кўрсаткич билан ифодалашнинг имкони йўқ. Бу иқтисодий таҳлилга оид адабиётларда айрим фикрлар айтилган. Хусусан Пардаев М.К., Абдукаримов И.Т., Исроилов Б.И.лар ўзларининг “Корхонанинг иқтисодий салоҳияти таҳлили” номли монографиясида корхоналарда меҳнат салоҳияти (потенциали) билан таъминланганликни ифодаловчи кўрсаткичлар тизими келтирилган. Ушбу кўрсаткичлар гуруҳини биз бевосита меҳнат ресурслари билан таъминланганликни ифодаловчи кўрсаткичларга мослаштирдик ва ушбу гуруҳга қуйидаги кўрсаткичларни киритиш тавсия қилинади

- корхоналар штат жадвалининг меҳнат ресурслари билан таъминланганлик даражаси;
- корхоналарда меҳнатресурслари сифими;
- корхоналарнинг меҳнат ресурслари билан қуролланганлик даражаси;
- айланма маблағларнинг меҳнат ресурслари билан таъминланганлик даражаси.
- соф фойданинг меҳнатлилиги ёки меҳнат ресурслари рентабеллигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таҳлил қилишда юқорида келтирилган ҳар бир кўрсаткичнинг аниқланиш йўллари унинг мақсад ва вазифаларидан келиб чиққан ҳолда тегишли формулалар ёрдамида кўриб чиқиш лозим бўлади. Таҳлил жараёнида ушбу кўрсаткичларнинг сониниқўпайтиришёкиқисқартириш ҳам мумкин. Бунда тармоқ ва аниқ жараёнлардан келиб чиқилади.

Хулоса: Юқоридагилардан шундай хулоса қилиш мумкинки, корхоналарнинг меҳнат ресурслари билан таъминланганлигини таҳлил қилиш масаласи иқтисодий адабиётларда кенг ёритилишига қарамасдан, уларнинг таърифлари ва кўрсаткичлари етарли даражада асосланмаганлиги билан тавсифланади. Шу жиҳатдан айрим кўрсаткичлар ва категорияларнинг таърифларини ишлаб чиқиш ва уларни ифодаловчи кўрсаткичлар тизимини такомиллаштириш объектив зуруратдир.

REFERENCES:

1. Suyunov D. X. Corporate governance mechanism: problems and solutions. Monograph // T.: Academia. – 2007. - T. 200.
2. Suyunov, D., and Elmurod Abdusattorovich Khoshimov. "Methodological aspects of assessing the effectiveness of corporate governance in joint-stock companies. Scientific electronic journal" Economics and innovation technologies " 2 (2018).
3. Suyunov D. H. The main problems of corporate governance and ways to solve them //EPRA International Journal of Economic Growth and Environmental Issues (EGEI) ISSN. – C. 2321-6247.
4. Suyunov D. H. The main problems of corporate governance and ways to solve them //EPRA International Journal of Economic Growth and Environmental Issues (EGEI) ISSN. – C. 2321-6247.
5. Davletyarov M. A., Suyunov D., Kenjabaev A. T. Digitalization of the economy: concepts, problems and implementation strategy //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2023. – T. 12. – C. 209-218.
6. Davletyarov M. A., Suyunov D., Kenjabaev A. T. state regulation of digital transformation of the economy / / American Journal of Business Administration, Economics and banking. – 2023. - T. 9. - S. 145-150.
7. Д Х Суюнов, Н К Ёрматова. [Цифровая трансформация процессов управления персоналом в коммерческом банке](#). Journal of new century innovations 43 (4), 75-78.
8. S D Kholmuradovich, RH Yuldashevich. [The Role Of Foreign Investments In The Development Of Small Business And Private Entrepreneurship](#). EPRA International Journal of Socio-Economic and Environmental Outlook (SEEO).
9. To'Raqulov Botirturdiboy, S D Xolmuradovich. [Umumiy ovqatlanish korxonalari faolyatini rivojlantirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish](#). Ta'lim fidoyilari 25 (5), 157-164.
10. D Suyunov, M Maxsudov. [The role of energy in the economic development of uzbekistan](#). Science and innovation 1 (A4), 145-149.
11. Д Х Суюнов, БР Турсунов. [Акциядорлик жамиятларда корпоратив бошқарув самарадолигини ошириш](#). Central Asian Academic Journal of Scientific Research 2 (2), 48-55.